

3. ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОСВІД

Лариса Олександрівна Калмикова,

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-7538-2635>

Наталія Валентинівна Харченко,

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти,
завідувач лабораторії «Психолінгвістика розвитку»
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-9958-5226>

Інна Володимирівна Мисан,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти
Університету Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

 <https://orcid.org/0000-0001-9416-4484>

УДК 159.9.072

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-3\(82\)-44-51](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2021-3(82)-44-51)

ПСИХОДІАГНОСТИКА МОВЛЕННЄВОЇ ОБДАРОВАНОСТІ ДИТИНИ ЧЕРЕЗ ЦІЛЕУТВОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГОВОРІННЯ І АУДІЮВАННЯ

Анотація.

У статті представлено авторські методики діагностики розвитку мовленнєвих процесів (говоріння і аудіювання) в обдарованих дітей старшого дошкільного віку.

Для діагностики стану розвитку в дітей операцій мовленнєвого цілеутворення в процесі говоріння пропонується методика «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети висловлювання» (Л. О. Калмикова, 2011). Згідно з цією методикою, мовленнєві операції вивчаються за такими показниками, як: 1) спосіб регуляції цілеутворення; 2) спосіб відображення мети; 3) прогнозування висловлювання; 4) зв'язок образу передбачуваного результату з мотивами. Обсервуються відповідні цим показникам мовленнєві операції: 1) довільність / мимовільність цілеутворення у висловлюваннях; 2) усвідомлюваність / неусвідомлюваність цілеутворення у висловлюваннях; 3) самостійність / співробітництво прогнозування висловлювання; 4) образ пов'язується / не пов'язується з мотивом.

Для дослідження стану розвитку в дітей мовленнєвих операцій цілеутворення під час аудіювання пропонується методика «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети аудіювання» та «Індивідуальні бесіди з дітьми» (Н. В. Харченко, 2018). Згідно з цими методиками, мовленнєві операції вивчаються за такими показниками, як: а) довільність / мимовільність аудіювання; б) усвідомлюваність / неусвідомлюваність аудіювання; в) самостійність аудіювання. Обсервуються відповідні цим показникам мовленнєві операції, як-от: а) довільність цілеутворення аудіювання; б) усвідомлюваність / неусвідомлюваність аудіювання; в) самостійність аудіювання.

За результатами діагностування виокремлено й описано орієнтовні рівні розвитку мовленнєвих операцій цілеутворення в процесі говоріння та мовленнєвих операцій цілеутворення під час аудіювання у дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, середній, низький.

Ключові слова: діагностика; цілеутворення; говоріння; аудіювання; операції; дошкільний вік.

Однією з недостатньо розроблених проблем психодіагностики є проблема обсервації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, яких можна зарахувати до категорії обдарованих.

Мовлення як психолінгвістичний феномен має декілька форм вияву, зокрема: а) говоріння (продукування усного висловлювання); б) аудіювання (вербальне сприймання та розуміння смислів, які містяться в інформації, що сприймається на слух); в) читання (вербальне сприймання та розуміння смислів, що містяться в друкованому тексті); г) письмо (продукування текстів у вигляді письмових знаків).

Дітям дошкільного віку властиві такі мовленнєві процеси, як аудіювання і говоріння, хоча окремі дошкільники оволодівають у цей віковий період і таким мовленнєвим процесом, як читання. Зазначимо, що на дошкільному етапі мовленнєвого онтогенезу аудіювання випереджає розвиток говоріння.

Обов'язковою складовою всіх мовленнєвих (експресивних – говоріння і письмо, імпресивних – аудіювання і читання) процесів є внутрішнє мовлення, пов'язане з формуванням смислів під час говоріння і письма та з декодуванням смислів при аудіюванні та читанні. У цих мовленнєвих процесах важливим структурним компонентом є цілеутворення.

Як виявити мовленнєву обдарованість дітей? Як встановити рівні мовленнєвого розвитку дітей, зокрема обдарованих? Які психодіагностичні методики можна використати для реалізації цих завдань при студіюванні дитячого мовлення? У цій статті надаємо відповіді на ці риторичні запитання.

Таким чином, **мета** статті полягає саме в тому, щоб презентувати авторські методики діагностики розвитку мовленнєвих процесів (говоріння і аудіювання) в обдарованих дітей старшого дошкільного віку.

Одразу зазначимо, що відповіді на ці запитання перебувають у площині такого феномена, як

цілеутворення. Як у експресивних, так і в імпресивних мовленнєвих процесах мета виступає їх системоутворювальною складовою.

Мета говоріння – це усвідомлюваний образ передбачуваного бажаного результату висловлювання, на досягнення якого спрямована мовленнєва дія [4]; заздалегідь мисленнєво спланований результат усвідомлюваного змісту висловлювання – образ результату (яким має бути висловлювання). Цей образ утримується у свідомості мовця весь час, аж поки не виконається дія говоріння. Мета завжди усвідомлюється. Досягнення мети передбачає прогнозування та планування усного мовлення. Планування передбачає постановку як кінцевої, так і конкретних цілей. Мета говоріння задає мовленнєву дію, яка в свою чергу забезпечує досягнення мети. Як зазначає Л. О. Калмикова, образ передбачуваного результату висловлювання набуває збуджувальної сили, стає метою, починає спрямовувати дію говоріння і визначати вибір можливих способів здійснення лише у зв'язку з певним мотивом або системою мотивів [4]. Цілеутворення – центральний момент у ході виконання дії говоріння і головний механізм формування нових дій щодо продукування висловлювання [5]). Психофізіологічна основа мети – закодований у мозку образ «потреб майбутнього» (Н. О. Бернштейн [2]), «акцептор результату дії» (П. К. Анохін [1]), що регулює програму фізіологічної реалізації мовленнєвої дії засобами передбачуваних і санкціонувальних команд, які інформують про відповідність досягнутого результату, потрібного мовцю.

Мета аудіювання «властива самому змісту душі, психіці конкретної живої істоти й визначає її устремління до самовираження й самореалізації – у спілкуванні, пізнанні, творчій діяльності» [7, с. 26]. На думку О. М. Леонтьєва вона «виступає в якості важливого моменту реалізації тієї чи іншої діяльності суб'єкта» [6, с. 232]. Мета як усвідомлюваний образ передбачуваного результату аудіювання – це образ бажаного

реципієнтом формування смислу. Але це лише образ передбачуваного результату, а не власне процеси осмислення та розуміння. Мета аудіювання полягає в розкритті смислових зв'язків, осмисленні сприйнятого на слух і нарешті досягненні повного розуміння усного мовленнєвого повідомлення або тексту [2]. Образ результату аудіювання утримується у свідомості до звершення смислової дії, оскільки постійно усвідомлюється. Утворення мети здійснюється як перехід від зовнішнього (постановка мети співрозмовником ззовні) до внутрішнього плану (самостійна постановка мети) через спільну діяльність і спілкування дитини з дорослим. Зокрема Н. В. Харченко довела, що самостійність дитини в постановці мети аудіювання проявляється в усвідомленні результату смислового сприймання й наміреному, довільному, вольовому виконанні аудіювальних процесів задля досягнення мети аудіювання [8; 9].

Психодіагностика говоріння і аудіювання обдарованих дітей ґрунтується на таких теоретичних положеннях:

– *мимовільність мовлення* – здатність дитини неусвідомлювано, без заздальгедь поставленої мети (висловлювання, аудіювання), здійснювати ту чи іншу мовленнєву операцію;

– *довільність мовлення* – здатність дитини за її вибором – у результаті орієнтування в умовах спілкування – здійснювати / не здійснювати ту чи іншу мовленнєву дію (говоріння, аудіювання); здійснення орієнтувальної активності, у процесі якої вона приймає рішення про виконання саме мовленнєвої (говоріння, аудіювання), а не іншої дії, враховуючи і мету мовленнєвої дії;

– *образ передбачуваного результату висловлювання* – мисленнєво прогнозоване за змістом і структурою майбутнє висловлювання, пов'язане з його метою (цілеутворенням) і результатом (яким воно буде в кінцевому варіанті та як буде сприйняте співрозмовником);

– *усвідомлюваність мовлення* (говоріння, аудіювання) – презентованість у свідомості суб'єкта мовлення мети мовленнєвих дій, здатність приймати рішення про ці дії в ході їх виконання, не очікуючи кінцевого результату та його співпадіння чи неспівпадіння з поставленою метою; рішення приймається відносно кожного компонента висловлювання (інтонації, слова, граматичної форми тощо) (за О. О. Леонтьєвим);

– *мовленнєві операції (первинні)* – відносно закінчені, автоматизовані мовленнєві акти (говоріння, аудіювання); виникають у процесі наслідування або пристосування до умов певної ситуації мовленнєвого спілкування й характеризуються мимовільністю, неусвідомлюваністю, ригідністю (негнучкістю), сталістю;

– *мовленнєві дії* – усвідомлена, цілеспрямована, довільна мовленнєва активність, яка реалізується у внутрішньо- і зовнішньомовленнєвих

планах і завжди здійснюється опосередковано; сукупність мовленнєвих операцій, підпорядкованих меті.

Діагностування стану розвиненості у дітей операцій мовленнєвого цілеутворення та операцій цілеутворення аудіювання доцільно здійснювати з опорою на такі *принципи діагностики*, як: *забезпечення благополуччя дитини, інформування батьків (або законних їхніх представників) про цілі діагностики, конфіденційності, морально-позитивного ефекту діагностики, комунікативності, індивідуального та диференційованого підходу до дітей, створення «ситуації успіху», каузальності, кількісного і якісного аналізу отриманих діагностичних даних* тощо.

З метою вивчення особливостей операцій цілеутворення в дошкільників у процесі говоріння й аудіювання доцільно використовуються такі **методи**:

– бесіди з дітьми;

– спостереження за процесом постановки дошкільниками цілей висловлювання – його конкретної мети (про що саме дитина хоче розповісти);

– методи співпраці експериментатора й дитини зі спільною постановкою мети (у висловлюваннях на запропоновану тему);

– метод виконання завдання на постановку мети слухання;

– спостереження над сприйманням дітьми вербальної інформації.

Дослідження особливостей і стану розвитку в дітей

операцій цілеутворення висловлювань

Для діагностики стану розвитку в дітей операцій мовленнєвого цілеутворення в процесі говоріння можна використовувати методіку «*Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети висловлювання*» (Л. О. Калмикова [4]).

Мета: вивчити особливості розвитку операцій мовленнєвого цілеутворення в процесі говоріння, зокрема: динамічність, спосіб регуляції формування мети, спосіб відображення цілей, самостійність прогнозування висловлювання, його цілеспрямованість, регулювання процесу мовлення мотивом (Чи стає образ передбачуваного результату висловлювання метою? Чи починає спрямовувати дію і визначати вибір способів здійснення?)

У процесі дослідження стану розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях обдарованих дітей старшого дошкільного віку методікою передбачається використання таких *показників діагностики*: 1) спосіб регуляції цілеутворення; 2) спосіб відображення мети; 3) прогнозування висловлювання; 4) зв'язок образу передбачуваного результату з мотивами.

Згідно з цими показниками, обсервуються відповідні їм *операції*: 1) довільність / мимовільність

цілеутворення у висловлюваннях; 2) усвідомлюваність / неусвідомлюваність цілеутворення у висловлюваннях; 3) самостійність / співробітництво при прогнозуванні висловлювання; 4) образ пов'язується / не пов'язується з мотивом.

Процедура проведення психодіагностики: дітям пропонують завдання на складання розповіді на будь-яку тему з власного досвіду («*Наші ігри з ляльками*», «*Як ми святкували свято*», «*Як ми ходили в зоопарк (на річку, у ліс)*», «*Мій день народження*», «*Як я відпочив(-ла) влітку*», «*Наші зимові розваги*», «*Як я допомагаю дома*» тощо).

Умова проведення: перед тим, як висловлюватися, діти мають сказати, про що / про кого розповідатимуть і чим має закінчитися подія, про яку йтиметься.

Обробка результатів: відповіді дітей оцінюють за трибальною шкалою (від 0 до 2-х балів) і фіксуються в протоколі проведення діагностування у відповідній таблиці (табл. 1). Навпроти потрібного балу, яким психолог оцінює відповідь дитини, необхідно поставити або позначку (+), або відповідний бал («2», «1», «0»). Далі підсумовується загальна кількість балів, яку набирає кожна дитина за методикою. Максимальна кількість балів згідно з методикою – 8 балів.

У процесі діагностики стану розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях дітей ведеться протокол.

Протокол

дослідження стану розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях дітей старшого дошкільного віку

Дата проведення діагностування _____
ЗДО _____
Група _____

За результатами діагностування можна виокремити орієнтовні рівні розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях дітей старшого дошкільного віку: *високий, достатній, середній, низький.*

Кількісні показники цілеутворення в мовленні дітей можна подати в таблиці (табл. 2).

Якісна характеристика розвитку в дошкільників операцій цілеутворення у висловлюваннях за рівнями, відповідна кількісним показникам, представлена в таблиці (табл. 3).

Високий рівень розвитку операцій цілеутворення в процесі продукування усних монологічних висловлювань засвідчує обдарованість дитини дошкільного віку, її здатність прогнозувати майбутнє висловлювання, вимальовувати образ передбачуваного результату усного мовлення. Саме ця здатність є запорукою успішного висловлювання.

Таблиця 1

Результати діагностики стану розвитку операцій мовленнєвого цілеутворення за показниками

Прізвище та ім'я дитини	Показники мовленнєвого цілеутворення при говорінні											Загальна кількість балів, які набрала дитина	
	Спосіб регуляції цілеутворення			Спосіб відображення мети			Прогнозування висловлювання			Зв'язок образу передбачуваного результату з мотивом висловлювання			
	довільний	мимовільний	не вступає в комунікацію	усвідомлюваний	неусвідомлюваний	не вступає у комунікацію	самостійно	у співробітництві	не вступає в комунікацію	образ пов'язується з мотивом	образ не пов'язується з мотивом		не вступає в комунікацію
БАЛИ													
	2	1	0	2	1	0	2	1	0	2	1	0	
1.													
2.													
...													
...													
Максимальна кількість балів за методикою «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети висловлювання» – 8.													
<p><i>Стан розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях дітей старшого дошкільного віку:</i> 8 балів – розвинені повною мірою; 5–7 балів – частково розвинені; 2–4 бали – розвинені мінімально; 0–1 бал – нерозвинені</p>													

Таблиця 2

Стан розвитку операцій мовленнєвого цілеутворення у дітей старшого дошкільного віку

К-сть дітей	Рівні розвитку операцій цілеутворення у висловлюваннях дітей			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
%				
n				

Таблиця 3

Якісна характеристика розвитку в дошкільників операцій мовленнєвого цілеутворення в процесі говоріння за рівнями

Рівні розвитку операцій	Бали	Характеристика розвиненості операцій мовленнєвого цілеутворення у дітей
Високий	8	Діти довільно, усвідомлено, самостійно визначають мету свого висловлювання, образ результату якого набуває збуджувальної сили, пов'язаний із мотивом, спрямовує мовленнєві дії та визначає вибір «операціональних мовленнєвих структур»
Достатній	5–7	Діти або усвідомлено, довільно й самостійно визначають мету висловлювання, але образ передбачуваного результату не пов'язують з мотивом, або прогнозують висловлювання у співробітництві з дорослим мимовільно, неусвідомлювано (але осмислено!)
Середній	2–4	Дошкільники ставлять мету в співробітництві з дорослим неусвідомлювано, мимовільно (із застосуванням ігрових методів), не пов'язуючи образ передбачуваного результату висловлювання з мотивом
Низький	0–1	У дітей або мета висловлювання формується мимовільно, неусвідомлено і лише в спонтанних монологах, або вони не виконують завдання і не вступають у комунікацію з педагогом

Дослідження особливостей і стану розвитку в дітей операцій цілеутворення у процесі аудіювання

З метою дослідження стану розвитку в дітей мовленнєвих операцій цілеутворення під час аудіювання можна використовувати методику «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети аудіювання» і методику «Індивідуальні бесіди з дітьми» (Н. В. Харченко [8])

Для діагностування стану розвитку в дітей старшого дошкільного віку операцій цілеутворення в процесі аудіювання доцільно використати такі показники: а) довільність / мимовільність аудіювання; б) усвідомлюваність / неусвідомлюваність аудіювання; в) самостійність аудіювання. Одиницями аналізу будуть виступати відповідні

показникам операції: а) довільність цілеутворення аудіювання; б) усвідомлюваність / неусвідомлюваність аудіювання; в) самостійність аудіювання.

Під час діагностики стану розвитку в дітей мовленнєвих операцій цілеутворення під час аудіювання ведеться протокол (табл. 4).

Протокол

дослідження стану розвитку операцій цілеутворення аудіювання у дітей старшого дошкільного віку

Дата проведення діагностування _____
ЗДО _____
Група _____

Таблиця 4

Стан розвиненості мовленнєвих операцій цілеутворення у дітей старшого дошкільного віку в процесі аудіювання

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОВЛЕННЄВОГО ЦІЛЕУТВОРЕННЯ ПІД ЧАС АУДІЮВАННЯ

1. Методика «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети аудіювання»

Мета: визначити способи регуляції процесу формування і відображення цілей; з'ясувати, чи стає образ передбачуваного результату смислоформування (сприймання і розуміння повідомлення) метою, чи спрямовує дію і визначає вибір способів його здійснення.

Процедура проведення: діти граються в ігровому куточку. Психолог повідомляє, що зараз буде читати казку і пропонує дітям послуhati її. Перед тим, як читати, дає настановлення дітям на те, що всі мають слухати уважно, вдумливо, не відволікатися, не розмовляти один з одним.

Обробка результатів: відповіді дітей оцінюються за трибальною шкалою – від 0 до 2-х балів. Навпроти потрібного балу необхідно поставити або позначку (+), або відповідний бал («2», «1», «0»). Далі підсумовується загальна кількість балів, яку набирає кожна дитина за двома методиками. Максимальна кількість балів за методикою – 2 бали

Прізвище, ім'я дитини	Показник			Кількість балів за методикою
	Довільність аудіювання			
	БАЛІ			
	2	1	0	
	Дитина слухає до кінця оповідання, не відволікаючись на сторонні справи	Дитина починає слухати оповідання, відволікається на іншу діяльність, а потім знову повертається до слухання оповідання	Дитина починає слухати оповідання, відволікається на іншу діяльність і не повертається до слухання оповідання	
1.				
2.				
...				
...				

2. Методика «Індивідуальна бесіда з дитиною»

Мета: з'ясувати, з якою метою дитина буде слухати повідомлення; визначити стан регульованості процесу аудіювання мотивом: чи стає образ передбачуваного результату смислоформування (сприймання та розуміння повідомлення) метою, чи спрямовує дію і визначає вибір способів його здійснення.

Процедура проведення: дітям пропонується прослухати оповідання. Необхідним етапом є надання психологом відповідей на певні запитання. Чи подобається дитині слухати оповідання, казки? Чи бажає дитина послухати художній твір? Якщо дитина не виявляє бажання слухати оповідання, то психолог з'ясовує: чому? Якщо дитина виявляє бажання слухати оповідання, то перед тим, як його читати, психолог запитує: «Для чого ти будеш слухати оповідання?»

Обробка результатів: відповіді дітей оцінюються за трибальною шкалою – від 0 до 2-х балів. Навпроти потрібного балу необхідно поставити або позначку (+), або відповідний бал («2», «1», «0»). Далі підсумовується загальна кількість балів, яку набирає кожна дитина за двома методиками. Максимальна кількість балів за методикою – 2 бали

Прізвище, ім'я дитини	Показники		Кількість балів за методикою	
	Усвідомлюваність / неусвідомлюваність цілеутворення аудіювання			
	САМОСТІЙНІСТЬ ЦІЛЕУТВОРЕННЯ АУДІЮВАННЯ			
	2	1		0
	Дитина виявляє бажання слухати оповідання; самостійно прогнозує образ передбачуваного результату аудіювання – смислоформування	Дитина виявляє бажання слухати оповідання, але прогнозує кінцеву мету аудіювання лише у співробітництві з психологом	Дитина не виявляє бажання слухати оповідання і не прогнозує мету аудіювання	
1.				
2.				
...				
...				

Максимальна кількість балів за методиками «Співпраця з дітьми зі спільної постановки мети аудіювання» та «Індивідуальна бесіда з дитиною» – 4.

Стан розвитку операцій цілеутворення аудіювання у дітей старшого дошкільного віку:

- 4 бали – розвинені повною мірою;
- 3 бали – частково розвинені;
- 2 бали – розвинені мінімально;
- 0–1 бал – нерозвинені

Таблиця 5

Стан розвитку мовленнєвих операцій цілеутворення у дітей старшого дошкільного віку при аудіюванні

Кількість дітей	Рівні розвитку операцій цілеутворення при аудіюванні			
	Високий	Достатній	Середній	Низький
%				
n				

Таблиця 6

Якісна характеристика розвитку мовленнєвих операцій цілеутворення у дітей старшого дошкільного віку в процесі аудіювання

Рівні розвитку операцій	Бали	Характеристика розвиненості в дітей операцій цілеутворення при аудіюванні
Високий	4	У дітей повною мірою розвинені операції цілеутворення аудіювання; вони довільно, усвідомлено, самостійно визначили мету аудіювання; передбачуваний образ результату сприймання і розуміння набув збуджувальної сили, пов'язується з мотивом, спрямовує аудіювання
Достатній	3	Діти або усвідомлено, довільно і самостійно визначають мету аудіювання, але образ передбачуваного результату не пов'язують із мотивом, або мимовільно, неусвідомлено (але осмислено!) прогнозують образ результату аудіювання у співробітництві з дорослим
Середній	2	Діти неусвідомлено, мимовільно (із застосуванням ігрових методів) ставлять мету аудіювання у співробітництві з дорослим, не пов'язуючи образ передбачуваного результату аудіювання з мотивом смислоформування (сприймання і розуміння повідомлення)
Низький	0–1	У дітей мета аудіювання формується мимовільно, неусвідомлено і лише в ситуаціях спонтанного слухання

Кількісна характеристика стану розвитку мовленнєвих операцій цілеутворення у дітей старшого дошкільного віку в процесі аудіювання має відобразитися в таблиці (табл. 5).

За результатами діагностування можна виокремити орієнтовні рівні розвитку операцій цілеутворення в процесі аудіювання: високий, достатній, середній, низький (табл. 6).

Високий рівень розвиненості означених операцій засвідчує обдарованість конкретної дитини успішно здійснювати вербальне сприймання, розуміти мовні значення, а отже, осмислювати зв'язки та відношення дійсності, що відображені в сприйнятій інформації.

Таким чином, представлені діагностичні методики надають можливість дослідити зону актуального та найближчого мовленнєвого розвитку дошкільників; дають змогу виявити обдарованих у мовленнєво-мисленнєвому сенсі дітей, які здатні довільно, усвідомлено й самостійно сприймати і розуміти усне повідомлення, а також продукувати власні висловлювання, реалізуючи їх мету.

Використані літературні джерела

1. Анохин П. К. Теория отражения и современная наука о мозге / П. К. Анохин. – М. : Знание, 1970. – 44 с.
2. Бернштейн Н. О построении движений / Н. Бернштейн. – М. : Книга по требованию, 2012.
3. Зимняя И. А. Лингвopsихология речевої деятельности / И. А. Зимняя. – М. : Московский психолого-социальный институт; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. 432 с.
4. Калмикова Л. О. Психология розвитку мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Л. О. Калмикова. – Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2011. 462 с. + Додатки. 193 с.
5. Калмикова Л. О. Про стан розвитку мовлення як діяльності у дітей п'яти років / Л. О. Калмикова // Psycholinguistics. – 2016. – Вип. 19. – № 1. – С. 84–98.

6. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2-х т. / под ред. В. В. Давыдова, В. П. Зинченко, А. А. Леонтьева. – М. : Педагогика, 1983. – Т. 1. – 392 с.

7. Психология развития / под ред. Т. Д. Марцинковской. – М. : Академия, 2001. – 352 с.

8. Харченко Н. В. Развитие аудіювання у дітей старшого дошкільного віку: монографія / Н. В. Харченко. – Переяслав-Хмельницький: Домбровська Я. М., 2018. – 502 с.

9. Kharchenko N. Language Personality of a Preschool Child / N. Kharchenko // Features of Development in the Process of Listening. Psycholinguistics. 2017. – Vol. 21. – Issue 1. – P. 171–186.

References

1. Anokhin, P. K. (1970). *Teoriya otrazheniya i sovremennaja nauka o mozge [Reflection Theory and Modern Brain Science]*. Moscow: Znanie [in Russian].
2. Bernstein, N. (2012) *O postroenii dvizhenij [About construction of movements]*. Moscow: [in Russian].
3. Zimniaya, I. A. (2001). *Lingvopsihologija rechevoj dejatel'nosti [Lingvopsychology of speech activity]*. Moscow; Voronezh, 432 p. [in Russian].
4. Kalmykova, L. O. (2011). *Psychologiya rozvytku movlennjevoi dijalnosti ditej doshkilnogo viku [Psychology of speech activities of preschool age children]*. Doctor's thesis. Kyiv. 193 p.
5. Kalmykova, L. O. (2016). *Pro stan rozvitku movlennja jak dijalnosti u ditej p'jati rokiv [On Status of Speech Developmen as an Activity of Five Years Old Children]*. *Psycholinguistics*, 19 (1), 84–98 [in Ukrainian].
6. Leontev, A. N. (1983). *Izbrannye psichologicheskie prozvydyeniya [Selected Psychological Works]*. In V. V. Davidov, V. P. Zinchenko, & A. A. Leontev (Eds.). (Vols. 1-2). (Vol. 1.). Moscow: 392 p. [in Russian].
7. Marcinkovskaja, T. D. (Ed.). (2001). *Psihologija razvitija [Developmental Psychology]*. Moscow. 352 p. [in Russian].

8. Kharchenko, N. V. (2018). *Rozvitok audijuvannja u ditej starshogo doshkilnogo viku [Development of Listening Comprehension in Children of the Preschool Age]*. Perejaslav-Khmelnycki. [in Ukrainian].

9. Kharchenko, N. (2017). Language Personality of a Preschool Child: Features of Development in the Process of Listening. *Psycholinguistics*, 21(1), 171–186.

Kalmykova Larysa, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Head of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Hryhoriy Skovoroda University in Perejaslav, Perejaslav, Ukraine

Kharchenko Nataliia, Doctor of Psychological Sciences, Professor, Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Head of the Laboratory “Psycholinguistics of Development” of Hryhoriy Skovoroda University in Perejaslav, Perejaslav, Ukraine

Mysan Inna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogy of Preschool Education, Hryhoriy Skovoroda University in Perejaslav, Perejaslav, Ukraine

PSYCHODIAGNOSIS OF THE CHILD’S SPEECH GIFTEDNESS THROUGH GOAL-SETTING PROCESSES OF SPEAKING AND AUDITING

Summary.

The article presents the author’s methods for diagnosing the development of speech processes (speaking and listening) in gifted children of the older preschool age.

To diagnose the state of development in children the speech targeting operations in the process of speaking,

the method of “Cooperation with children on the joint purpose of expression” is proposed (L. Kalmykova, 2011). According to this technique, speech operations are studied on such indicators as: 1) method of goal-setting regulation; 2) method of displaying the goal; 3) predicting of the statement; 4) connection of the image of expected result with the motives. The speech operations corresponding to these indicators are observed: 1) arbitrariness / involuntariness of goal-setting in statements; 2) awareness / unconsciousness of goal-setting in utterances; 3) independence / cooperation of utterance forecasting; 4) image is connected / not connected with the motive.

To study the state of development of the speech targeting operations in children during listening, the methods “Cooperation with Children on the Joint Setting of the Purpose of Listening” and “Individual Conversations with Children” are offered (N. Kharchenko, 2018). According to these methods, speech operations are studied on such indicators as: a) arbitrariness / involuntariness of listening; b) awareness / unconsciousness of listening; c) independence of listening. Speech operations corresponding to these indicators are observed. They are: a) arbitrariness of listening targeting; b) awareness / unconsciousness of listening; c) independence of listening.

According to the results of the diagnosis, the approximate levels of development of speech targeting operations in the process of speaking and speech targeting operations during listening in older preschool children (high, sufficient, medium, low ones) are highlighted and described.

Keywords: diagnostics; goal setting; speaking; listening; operations; preschool age.

Стаття надійшла до редколегії 20 серпня 2021 року